

УДК 141:796.011

Є.А. Пінчук, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національний університет фізичного виховання і спорту України

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ОБРАЗУ СПОРТСМЕНА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

В статті фіксується роль концепту «спортсмен» в його когнітивній представленості в смисловій концептосфері сучасної культури. Концепт і образ спортсмена складні за своєю структурою та представленістю в людській свідомості. Понятійне ядро даного концепту культури та відповідної системи дефініцій є продуктом спеціалізованого культурологічного, соціологічного та філософського аналізу. Образ спортсмена володіє особливою соціальною значимістю, він амбівалентний та суперечливий.

Ключові слова: амбівалентність, образ, спорт, культура, інкультурація.

Постановка проблеми та її актуальність. Актуальність теми дослідження визначається культурними та соціально-економічними змінами, що відбулися в сучасному світі, та пов'язаними з ними змінами в культурно антропологічній сфері. Крім того, підвищення активності населення в спортивній сфері означає певні зміни в культурі людей, а, отже, і в самому суспільстві. Так, спортивна активність не може не призводити до появи нових форм буття людей.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Вчені-гуманітарії з різних точок зору намагаються розділити процеси соціалізації та інкультурації. Наприклад, М. Мід під першим розуміє соціальне навчання в цілому, взагалі, а під другим – специфічний процес «навчання», що реалізовується в рамках певної культури. Для Д. Матсумото інкультурація є продукт самого процесу соціалізації, яка, в свою чергу, є процесом пізнання й освоєння соціальних і культурних норм. Самі автори концепції інкультурації, зокрема, Херсковец підкреслювали, що даний процес не відбувається поза соціалізації, входження людини в культуру та в соціум відбуваються одночасно. Для Херсковица важлива єдність різних етапів інкультурації, які забезпечують розвиток культури нормальним чином.

Процес «індивідуалізації» концепту «спортсмен», його освоєння індивідом в ході інкультурації та конкретизації смислової та образної змістовності концептів кореспондується з ідеями французького соціолога Сержа Московічі, вираженими ним в теорії соціальних уявлень. С. Московічі звернув увагу на те, що в ході процесу «об'єктивації» незнайоме знання перетворюється на знайоме через перетворення індивідом абстрактних концептів в щось більш конкретне в ході перенесення того, що міститься в нашому розумі, на цілком реальний об'єкт [7, с.29]. С. Московічі у своїй теорії соціальних уявлень розглядав проблему виникнення і розвитку концептів, концептуальних схем, де формується система значень і особистісних смислів суб'єкта в ході соціальних інтеракцій. Дані концептуальні схеми інтерпретують, класифікують і типологізують різним чином в культурах, класах чи групах світ думок та уявлень. Теорія колективних уявлень С. Московічі відрізняється від концепції Е. Дюркгейма, у якого колективні уявлення мають примусовий характер по відношенню до індивіда й існують протягом багатьох поколінь. С. Московічі вважає, що соціальні уявлення виникають у повсякденній комунікації та мають відповідну структуру.

Мета статті. Мета даної статті полягає у визначенні значимості концепту «спорт» в його амбівалентній динаміці для процесів інкультурації в умовах сучасних масштабних соціокультурних та антропологічних змін.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурна значимість спорту проявляється в його ролі в процесах інкультурації. Говорячи про процеси інкультурації, слід зазначити, що

у спортивних змаганнях концентрованим чином моделюються життєві ситуації, в яких опиняється людина, причому в як би концентрований, інтенсифікований формі. Спортивне змагання, «прожите» індивідом, завжди емоційно насичене, що прискорює дії психологічних механізмів, пов'язаних з адаптацією людини до навколишніх умов, з активною позицією, спрямованою на підвищення конкурентоспроможності та досягнення перемоги.

Головну роль тут відіграють концепти, що містяться в уявленнях, які формуються на основі попереднього когнітивного досвіду освоєння дійсності. Концепти володіють «кваліфікуючою» силою прескриптивного впливу на соціальну реальність. Концепти, як це показано у С. Московічі, відіграють активну роль по відношенню до соціальної дійсності й специфічною їх властивістю є «поля подання», що представляють собою цілісну структуру, образних, символічних, інтелектуальних і смислових форм.

Концепт і образ спортсмена складні за своєю структурою та представленістю в людській свідомості. Так, Л.О. Чернейко вважає, що слід виділити чотири рівня усвідомлення концептів в індивідуальній свідомості і, відповідно, чотири модуси їх існування в колективній свідомості: інтуїтивний, геометричний, метафоричний, дискурсивний [6, с.56]. Відзначимо, що власне дискурсивне існування концептів культури в колективній свідомості ставиться даними автором на останнє місце. Це не випадково, бо понятійне ядро концепту й відповідної системи дефініцій є продуктом спеціалізованого культурологічного, соціологічного, філософського та лінгвістичного аналізу. Для звичайних, пересічних членів співтовариства ключові концепти культури існують, насамперед, не в дискурсивному вигляді, а у формі невизначених, нерелексивних, багатовимірних образів, а не понять.

Той же С. Московічі стверджував, що колективна свідомість воліє оперувати не поняттями, а образами, де абстрактне існує в формі конкретного: «...Матеріальність – це більш конкретна форма вираження соціальних відносин і переконань, ніж абстрактні поняття» [5, с.167]. На думку С. Московічі, сучасний капіталізм – це символічний капіталізм, що базується не на машинах та грошах, а на комунікаціях. При цьому дані комунікації апелюють, скоріше, не до індивідуальної, а до колективної свідомості, тобто не до понятійного, дискурсивного, а до образного способу мислення. В результаті ключові концепти національної культури сприймаються через конкретні, прецедентні імена. Конкретизація абстрактного концепту «спорт» в даному випадку йде через конкретні образи спортсменів, що втілюють ті чи інші риси національної ідеї та культури. Культурний концепт спортсмена звідси є, з одного боку, відображенням і втіленням існуючої ціннісної картини світу, а з іншого боку, багато в чому формує і визначає дану картину світу й тим самим впливає на моделі соціальної поведінки членів цієї спільноти.

Сам концепт «спортсмен» пов'язаний з системою інших культурних концептів – таких, як «спорт», «змагання», «фізична культура». У результаті зміни концептуальних схем сприйняття, усвідомлення, структурування та освоєння дійсності відбувається кореляція всієї концептуальної системи культури. З цієї точки зору можна погодитися з Н.Д. Арутюновою, яка зазначала: «У ході вивчення світоглядних концептів з'ясувалося, що вони так тісно взаємопов'язані, що їх інтерпретація скоро замикається колом рикошетів» [1, с.4].

Культурний концепт спортсмена має підвищену соціальну значимість і, одночасно, нескінченну варіативність індивідуального сприйняття, при якому його освоєння може володіти найрізноманітнішими (від позитивного до негативного) відтінками культурного сенсу. Культурна картина світу членів даної спільноти існує в цілісному вигляді тоді, коли його члени в тій чи іншій формі знайомі з загальнонаціональними інваріантами цих концептів та особистісним чином освоюють їх. Отже, існує серйозна небезпека формування негативного ставлення до спорту через активно тиражований засобами масової інформації негативний образ спортсмена. Адже формування образу спорту живиться специфічною соціально-психологічною мотивацією, і далеко не завжди пов'язане зі сприйняттям реальних спортсменів.

З цієї точки зору спорт являється не тільки у своїх зримих, речових формах (наприклад, спортзалу і спортивних змагань в рідній школі), але і в слові, літературних текстах, системі живих образів, продукованих культурою. Ще Ю.М. Лотман говорив про те, що ми використовуємо у своїй розумовій практиці готові ідеї як формотворчі елементи для реального

життя. Звідси виникає небезпека застосування індивідом обмеженою моделі, іміджу спорту для визначення цілком конкретних спортивних систем, наприклад, в Україні. Тому можна говорити про смислову наповненість образу спортсмена як ідеї, ідеальної освіти, яка існує у вигляді певної культурної «рамки», що передує та є супутньою розвитку й становленню реальності спортивної системи. З цієї точки зору образ спортсмена є найважливішим елементом культурного простору.

Концепт «спортсмен» є певним чином буттям для людей даної культури, по-різному заломлюючись в різних шарах культури. Так, слово «спортсмен» і пов'язані з ним терміни («атлет», «тренер», «змагання») становлять одну з найважливіших груп слів у будь-якій сучасній мові, оскільки дозволяють людям спілкуватися і розуміти одна одну. Концепт в даному випадку є засобом спілкування і включає в себе не тільки духовно-культурний зміст, а й структури спілкування, можливості класифікації, категоризації і т.д. Наприклад, концепт «спортсмен» передбачає основу для такої практичної класифікації, як тренер, наставник/учень, студент; спортивний/неспортивний; тренований/нетренований і т.д.

Слід мати на увазі, що «поєднання» існуючого в суспільній свідомості іміджу спортсмена та спорту в цілому за необхідністю накладається на реальний досвід спілкування учня в школі насамперед з ключовою фігурою системи фізичної культури – вчителем фізкультури і тренером. Емоційне, когнітивне ставлення до спорту, до фізичної культури відрізняється динамічністю не лише у дітей і підлітків, а й у дорослих. Ця динаміка детермінована особистим досвідом кожної людини – дитини й підлітка (коли він вчиться), дорослого (як уболівальника, батька, що вступає у відносини з вчителями фізкультури своїх дітей, відвідувача фітнес-клубу і т.д.). Звичайно, в різні вікові періоди сприйняття спортсменів має свою специфіку, ціннісну та емоційну завантаженість.

У «правильному» спорті формується почуття товариськості, рівності, солідарності та згуртованості, що, безсумнівно, є одним з важливих чинників формування сучасної демократичної культури. Адже демократія – це не тільки рівність, можливість кожної людини брати участь у демократичних процедурах, але й відкрите змагання, боротьба за політичний вплив і за успіх на ринку політичних цінностей. Недарма зі спортсменів, завдяки їх харизматичному вигляду, часто рекрутуються кадри політичної еліти, бо образ спортсмена зв'язується з образом переможця в рівній конкурентній боротьбі. Однак реальна агоністика як політичного, економічного, так і спортивного життя далека від ідеалів. У будь-якому соціокультурному інституті, крім формальних, визнаних в даному співтоваристві та закріплених правил поведінки існує й «неформальне» життя, яке регулюється прийнятими, але прихованими від очей сторонніх професійними членами цієї спільноти. У будь-якій більш-менш закритій корпорації – вчителів, працівників правоохоронних органів, лікарів і т.д. – є повсякденні стандартні сюжети, згідно з якими реалізується їх професійна діяльність. Для представників усіх цих професійних кланів дане «повсякденне» життя на роботі закрите від очей «чужаків» і представляється для учасників цих процесів як щось, само собою зрозуміле.

Існують різні форми агоністики, які проявляються як у позитивному, так і в негативному сенсах. Наприклад, є поняття «нечесна конкуренція», «монопольна змова», «корумпованість» в економіці органів державної влади», що стежать за «здоровою» конкуренцією і т.д. Ця агоністика, подібна конкуренція спрямована на досягнення результату, перемоги будь-якою ціною, з порушенням як правових, так і моральних норм. У сучасному спорті також існує подібна негативна агоністика, пов'язана з жорстокістю, безпринципністю, обманом, прагненням перемогти суперника у що б то не стало. Звідси в значній мірі виглядає обґрунтованою точка зору Н.Р. Єрмака та Р.А. Пілоян, які висловлюють сумнів в абсолютній правильності тези про те, що спорт відіграє винятково позитивну роль у встановленні дружніх контактів і взаєморозуміння між народами. Дані автори, виходячи з психологічної теорії діяльності та ґрунтуючись на визначенні психофізичних та інтелектуальних можливостей людини, що реалізуються в масовому спорті, стверджують, що метою спортивної діяльності є передусім досягнення перемоги. А де перемоги – там і поразка. Культура досягнень передбачає розстановку за нижчими і вищими рангами індивідів і цілих соціальних груп [4, с.152].

Е.Васильєв, фіксуючи негативні оцінки спорту у свідомості людей, зазначав, що багатовекторність розвитку футболу пов'язала з багатозначністю його просторово-часових і кількісних детермінант, в результаті чого футбол може зіграти, як активно-позитивну роль для формування колективної ідентичності, виховання молоді та ін., так і виконувати негативну функцію, викликаючи націоналістичні почуття: «Така плутанина, недомовленість, багатоплановість і деякий еkleктизм, з одного боку, разюче відповідає ситуації постмодерну, яку зараз переживають індустріальні суспільства, з іншого, – постійно створює благодатний ґрунт для націоналізму та ідеології національної винятковості, де на ристалище слави можуть вийти й італійці, за якими стоїть могутня індустрія футболу зі столітньою історією, і нігерійці, які страждають від повної відсутності такої. Розвиток спорту в Європі взагалі, а футболу зокрема, йшло паралельним курсом із затиханням широкомасштабних воєн. ... Створюється враження, що спорт і війна з'єднані сполученими посудинами і черпають свою енергію з ще не зовсім зрозумілих вітальних джерел. З цієї точки зору відомі слова з олімпійського гімну: «О, спорт, ти – мир!» можуть виявитися не просто риторичним закликанням» [2, с.84].

Справа доходить до того, що футбол стає причиною розв'язання воєн між країнами. Як приклад можна привести війну між Сальвадором і Гондурасом в 1969 р/, війна між якими спалахнула з приводу футболу, хоча останній, швидше, виявився приводом до розв'язування військових дій.

Польський журналіст Р. Капушинський присвятив цій війні спеціальну книгу, яка так і називається – «Футбольна війна». Нагадаємо обставини цієї справи. Ці дві країни змагалися за вихід у фінал чемпіонату світу з футболу 1970 року. Футболісти Гондурасу виграли перший матч, а сальвадорці потім взяли реванш. В результаті пристрасті розпалювалися, і справа дійшла до того, що сальвадорці при виконанні гімну Гондурасу не встали зі своїх місць, ще й розірвали при цьому прапор Гондурасу. Оскільки все це транслювалося по телебаченню, в «скривдженій» країні виникли масові безлади, погроми, спрямовані проти сальвадорців, що живуть недалеко від кордону. Чим далі, тим більше розкручувався механізм взаємних звинувачень і провокацій. У липні 1969р. військово-повітряні сили Сальвадору відправились захищати своїх співвітчизників і зробили повітряний наліт на військові бази Гондурасу. Спочатку сальвадорці домоглися деяких військових успіхів, але змогли вклинитися на ворожу територію тільки на 8 км. Правда, війна виявилася короткою: вона тривала всього 4 доби, але втрати були аж ніяк не футбольні. Досить сказати, що понад 100 тисяч сальвадорських біженців були змушені рятуватися на батьківщині, а число загиблих становило близько 2 тисяч осіб. Природно, всі спортивні відносини між країнами припинилися на довгі десятиліття. Звичайно, для цього військового конфлікту були глибші причини, пов'язані з політикою, економікою, перенаселеністю деяких районів ворогуючих держав та ін. Але вельми показово, що саме футбол виявився цілком легітимним в очах співгромадян приводом для розв'язання військових дій.

На жаль, сценарій футбольної війни повторився потім і в Югославії. Страшна громадянська війна і наступний за нею розвал країни почалися фактично з футбольного матчу 13 травня 1990, коли загребське «Динамо» приймало белградську «Црвену звезду». Хоча белградська команда вже забезпечила собі чемпіонський титул в рамках футбольного чемпіонату тоді ще єдиної Югославії, навколо цієї зустрічі давніх суперників кипіли неабиякі пристрасті. На цю зустріч прибули кілька тисяч радикальних вболівальників Фан-клубу «Деліє», що в перекладі означає «круті хлопці», причому очолював цю «команду» ніхто інший, як Ж. Ражнатович. Він був великим кримінальним авторитетом, а під час громадянської війни очолював «Сербську добровольчу гвардію» і був засуджений в подальшому Гаазьким трибуналом за військові злочини.

Під час матчу відбулися масові заворушення. Хто був призвідником, сказати важко. Хорвати, які початок своєї боротьби за незалежність республіки вважають саме цей день, стверджують що белградські фанати протягом години ображали і провокували вболівальників місцевої команди і тільки тоді, коли стали кидати в них сидіння з трибун, не витримали і завдали «удару у відповідь». Поліцейські були не в змозі дати відсіч розлюченому натовпу хорватських уболівальників, і вони увірвалися на трибуну, де сиділи белградці.

Однак у сербській сторони інша версія подій. Вони стверджують, що напад вболівальників на сербських любителів футболу готувалося заздалегідь і навіть в ніч перед матчем були зняті спеціальні загородження, які поділяли трибуни. При цьому «сусідами» сербів по стадіону виявилися найбільш радикальні угруповання загребських уболівальників. Мабуть, політичні керівники були обізнані про майбутні події, оскільки ніхто з них, незважаючи на всю принциповість цього матчу, так і не з'явився на трибуні. Цей інцидент обернувся багаторічною кривавою громадянською війною.

Історія ХХ століття знає чимало прикладів політизації спорту, коли спортивне змагання оцінювалося як форма «холодної» війни. О. Винокуров зазначає, що розуміння спорту як вільної, органічної, такої що корелює саму себе діяльності, яка не знає національної ворожнечі та державних кордонів, виявилось прекрасною гуманістичною, але, на жаль, хибною ідеєю. Спорт внаслідок своєї популярності став потужною індустрією, що виробляє не тільки різного роду модні аксесуари та одяг, і розповсюджує в суспільстві ідеї здорового способу життя, але виявився і соціокультурним механізмом, який виробляє символи, цінності і образи, які володіють умами мільйонів і мільйонів людей. Було б безглуздо, якби політичні діячі, керівники транснаціональних корпорації «не прибрали» цей механізм до своїх рук. «Коли Радянський Союз у 50-ті роки примкнув до Олімпійського руху, керівництво країни відразу ж стало розглядати Ігри як ще один фронт боротьби між соціалістичним ладом і капіталістичним. Щоб продемонструвати народу повну неспроможність останнього, від «аналітиків», що освітлювали олімпіади, вимагали, щоб вони «правильно» підраховували очки й медалі. СРСР у будь-якому випадку повинен був опинитися переможцем, тому кожен раз доводилося вводити нову систему визначення командних місць. МОК, до речі, завжди твердо стояв на тому, що ніякого відношення до такого роду підрахунків він не має. На офіційному сайті комітету можна знайти зведені таблиці з інформацією про отримані на тій чи іншій Олімпіаді медалі. При цьому такого роду відомості незмінно супроводжуються приміткою: «Вибудовування країн з якого-небудь ранжиру суперечить принципам Міжнародного олімпійського комітету. Таблиці наводяться виключно для інформації». На тому ж сайті знаходимо іншу цікаву ремарку: «Визначити точне число медалей, отриманих тією чи іншою країною на перших (до Антверпена 1920 року) Олімпійських іграх, важко, оскільки команди формувалися із спортсменів різних країн». Ось вона, олімпійська ідея в чистому вигляді – спорт поза державою і, отже, поза політикою! Ідея, на жаль, давно забута» [3, с.96].

Якщо згадати роки «холодної» війни, то в залежності від її перипетій розвивався й олімпійський рух. Кожна широкомасштабна політична чи військова акція тут же знаходила своє відображення в ході та організації спортивних змагань. Досить згадати, що після введення радянських військ в Афганістан Олімпіада 1980 у Москві бойкотувалася кількома десятками країн, включаючи таких спортивних «гігантів», як ФРН, Китай США. Соціалістичний табір не залишився в боргу і подальша Олімпіада в Америці була країнами цього блоку проігнорована.

«Дивовижні метаморфози: спорт, який є втіленням ідеї мирного суперництва, чим далі, тим більше набуває мілітаристського характеру. Налаштовує на це й спортивна термінологія: «напад», «оборона», «атака», «удар» – чи не такими словами описуємо ми війну. Журналісти в пошуках синонімів перетворюють «виграш» в «перемогу», а «програш» в «поразку», «суперника» в «супротивника», «боротьбу» в «баталію», а «нападника» в «бомбардира». Поступово прижились і такі терміни, як, скажімо, «розвідка боєм» чи «капітуляція». Чи варто дивуватися, що футбольний чемпіонат світу деякі оглядачі оголосили «віртуальною світовою війною».

Втім, ще в довоєнні роки спорт в СРСР був націлений майже виключно на підготовку молодого покоління до майбутньої війни. Не випадково героями багатьох військових міфів стали спортсмени. Більшість дійсно були героями, і немає їх провини в тому, що радянська пропаганда приписала їм подвиги, яких вони не здійснювали» [3, с.97].

Те, що спорт займає важливе місце в образній та культурній картині світу українців, свідчать соціологічні дані, згідно з якими кожен шостий респондент регулярно стежить за новинами спорту. Тільки одна третина мешканців України не мають інтересу до спорту.

Правда, під час великих і популярних спортивних змагань спортивна лихоманка охоплює переважну частину. При цьому потрібно мати на увазі, що в стані вболівальників виявляються не тільки чоловіки, але й велика частина жіночого населення країни. Звичайно, й тут існують гендерні відмінності. Оскільки жінки, наприклад, воліють дивитися фігурне катання, а влітку – художню гімнастику та синхронне плавання. Соціологи підтверджують, що спорт впливає на формування національних образів миру. Слід зазначити, що сконцентрованість інтересу до образів спортсменів спостерігається насамперед у юнацькій підгрупі, де спортивні символи явно превалюють над символічними фігурами мистецтва і т.д.

З огляду на високу значимість образу спорту і спортсменів для формування української ідентичності, самоідентифікації та інкультурації про амбівалентність образу спортсмена пишуть багато сучасних журналістів та письменників. Та за великим рахунком, теза «Головне не перемога, а участь» – не для українських спортсменів. Адже вони тільки перемогою доводять, що мали право на «геройство» – заняття настільки непрактичною справою, як, скажімо, біг по колу. Інакше кажучи, від спортсменів сьогодні потрібний не тільки спортивний, а й соціальний подвиг. Чи дивно, що ряди ентузіастів в дев'яності порідшали? Відблиск поневірянь часто читається в очах навіть тих спортсменів, які в підсумку зуміли-таки досягти олімпійських результатів. Але ж все-таки переможці є – ними можна пишатися!

Проте зараз, коли колишня система підтримки масового спорту відчуває глибоку кризу, спортивному руху України все важче протистояти негативним, руйнівним його процесам. Найулюбленіші популярні види спорту (футбол, легка атлетика, плавання, велосипедний спорт, бокс, боротьба) стають з різних причин важкодоступними тисячам молодих людей.

Висновки. Незважаючи на гострі дискусії з порушених проблем, спортивне життя існує як агональне суперництво, колективне та індивідуальне єдиноборство, та як екстремальна форма діяльності. Культурна значимість спорту полягає в тому, що він одночасно і національний, й інтернаціональний, бо сприяє консолідації різних соціальних груп і населення цілих країн, а також веде до консенсусу, до якого за необхідністю приходять національні федерації при організації спортивних змагань між представниками різних країн і культур.

Звичайно, ставлення суспільства до спорту, особливо в кризові періоди розвитку, часто змінювалося, проте завжди визнавалася його соціокультурна цінність і значимість.

Особливу роль відіграє спорт в двох основних модусах свого існування в процесах інкультурації. Якщо у соціалізації визначальним і ключовим є момент засвоєння моделей поведінки, соціальних значень різного роду, то інкультурація передбачає насамперед активність поведінки індивіда та створення ним нових форм культури, новаційних ідей, предметів і артефактів. При цьому, що важливо зазначити, в якості «нового» виступає і сам індивід, «що перетворюється» в тій чи іншій мірі завершеності в особистість, тобто в неповторну індивідуальність, що володіє унікальною системою специфічних рис, характеристик і властивостей. Власного кажучи, ця особистісна траєкторія інкультуративного процесу є чільною й пануючою, що відбиває саму суть культури як культуротворчості. У цих процесах спорт представлений в людській свідомості не у вигляді якоїсь абстракції, а існує в якості колективного феномену.

Найважливішу роль в процесах інкультурації грає концепт «спортсмен», оскільки через його індивідуальне освоєння світ повсякденного спілкування «наповнюється сенсом» і цінностями. Ця індивідуалізація культурної картини світу в ході живого руху концептуального світу особистості дає можливість індивіду не тільки «входити» в культуру, але й творити її у всій повноті її когнітивної представленості. «Тіло» як самого спортсмена, так і тих людей, які приєдналися до певної спортивної культури, є способом соціального представлення символів індивідуальної та колективної ідентичності. Таким чином, концепт «спортсмен» в сучасній суспільній свідомості носить амбівалентний характер, який певним чином впливає не тільки на процеси інкультурації індивіда, але й виступає деякою формотворчою силою, що впливає на соціокультурні реалії.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Введение // Логический анализ языка. Культурные концепты. Вып. 4. М., 1991.
2. Васильев Е. Смысл и назначение футбола в культуре // Человек. 2000. №4.
3. Винокуров О. Между соперником и противником // Отечественные записки, 2006. №6 (32).
4. Ермак Н.Р., Пилюян Р.А. Культурно-исторические истоки спорта в контексте объяснения многообразия и противоречивости его развития // Теория и практика физической культуры. М., 1997. №7.
5. Московичи С. Машина, творящая богов. М., 1998.
6. Чернейко Л.О. Лингво-философский анализ абстрактного имени. М., 1997.
7. Moskovici S. The phenomenon of social representations // Social Representations. Cambridge. 1984.

Пинчук Е. А. Амбивалентность образа спортсмена как фактор формирования культуры личности

В статье фиксируется роль концепта «спортсмен» в его когнитивной представленности в смысловой концептосфере современной культуры. Концепт и образ спортсмена сложны по своей структуре и представленности в сознании. Понятийное ядро данного концепта культуры и соответствующей системы дефиниций является продуктом специализированного культурологического, социологического и философского анализа. Образ спортсмена обладает особой социальной значимостью, он амбивалентен и противоречив.

Ключевые слова: амбивалентность, образ, спорт, культура, инкультурация.

Pinchuk E.A. Ambivalence athlete image as a factor of cultural identity

The article is fixed role concept "athlete" in his cognitive representation in the semantic conceptual contemporary culture. The concept and image of the athlete complicated in structure and representation in the human mind conceptual core of the concept of culture and the corresponding system of definitions is a product of specialized cultural, sociological and philosophical analysis. The image of an athlete has a special social significance, it is ambivalent and contradictory.

Keywords: ambivalence, image, sports, culture, inculturation.

Н.Д. Соколова,

*канд. іст. наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національного університету фізичного виховання і спорту України
(м. Київ)*

ФЕНОМЕН ТІЛЕСНОСТІ В ОБШИРІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ МАЙЯ

Завданням статті є реконструкція та аналіз джерел, що висвітлюють історію цивілізації майя в Доколумбовій Америці, на проблему людської тілесності. У роботі піднімаються питання дослідження тілесного досвіду в обширі архаїчної культури. Показано роль фізичної тілесності людини в суспільному житті майя, коли здоров'я й, навіть життя, ставало ціною за стабілізацію в соціумі.

Ключові слова: тілесність, культура майя, тіло, обряд жертвоприношення.

У сучасному суспільстві все більшого занепокоєння викликають проблеми погіршення стану здоров'я людини, здебільшого молодого покоління, викликані недостатньо виваженими тілесними навантаженнями та інформаційною перенасиченістю. Зрозуміло, що фахівці намагаються віднайти вихід з даної ситуації. Однак, сталі методи педагогічної науки, яка ставить за мету виховати гармонійно розвинуту особистість, проте не враховує, що має справу з живою людиною зі своїми індивідуальними властивостями, часто відвертають бажання останньої займатися фізичними навантаженнями. Лише зміна свідомості громадян, котрі повинні збагнути, що в сучасному світі необхідно докладати масу зусиль, як на фізичному так і на духовному рівні, щоб зайняти достойне місце в суспільстві. Як вірно зазначає М. Ібрагімов, що саме тілом людина отримує насолоду від життя, а душею – насолоду від успіху [2, 6]. Тобто, зневага тілесного розвитку особистості навряд чи дозволить людині досягти бажаних вершин й скористатися результатами своєї роботи. Адже, як наголошує В. Шмаргун: «Людина виявляє свою сутність через такі закономірності тілесності: тіло надає форми та образу людині; забезпечує вияв життя, його організацію і перебіг у часі; забезпечує індивідуальні душевні вияви, а також здатність рухатись та виявляти свідомість; забезпечує інтенсивність і вияв волі як окремої складової психічної діяльності» [5].